

Mikä on gramofonilevy ja ovatko ne arvokkaita?

Suomen Äänitearkiston puheenjohtaja, dos. Marko Tikka

Jos käsiisi tulee vanhoja äänilevyjä, älä heitä pois rikkinäisiäkään vaan laita ne roskiksen sijaan ennemmin kiertoon.

Gramofonilevyjen, eli tuttavallisemmin sanottuna savikiekkojen aikakausi päättyi Suomessakin 1960-luvun alussa. Nuo äänitteet ja niiden tekniikka ovat monille tämän päivän ihmiselle koko lailla tuntematon asia.

Kun kuolinpesästä tai keräilijän jäämistöstä tulee vastaan ruskeissa paperipusseissa olevia, halkaisijaltaan yleensä noin 25 cm:n kokoisia äänilevyjä, moni pohtii, minkä arvoisista levyistä on kyse.

Toisin kuin LP- ja singlevinyyleistä tai monesta muusta keräilyartikkelista, savikiekoista ei ole olemassa hintaluetteloita, koska niiden keräily on ollut meillä aina kohtuullisen pienen piirin harrastus.

Koska niin ostajan kuin myyjän on hyvä tietää, minkä arvoisista esineistä on kyse, on Suomen Äänitearkiston piirissä nähty asialliseksi tehdä tämä pieni teksti.

Seuraavassa kerrotaan muutamia perustietoja savikiekkojen keräilystä, myyntihinnoista ja levyjen arvosta.

Myyjän markkinoista ostajan markkinoiksi

Gramofonilevyjen keräily oli meillä suosituinta 1980- ja 1990-luvulla, jolloin oli ajoittain lähes mahdotonta löytää suomalaisia savikiekkoja. Tuolloin monissa kaupungeissamme oli pari kolme ”suurkeräilijää,” jotka ostivat kaikki myyntiin tulleet vanhat levyt osto- ja myyntiliikkeistä tai antikvariaateista. Levyt, joskus huonokuntoisetkin, menivät silloin

nopeasti kaupaksi. Tuolloin levyjen hintahaitari oli viidestä markasta aina 40 markkaan (vuoden 2020 rahassa eurosta noin kahdeksaan euroon).

Keräilijät olivat usein innostuneet vanhasta tanssimusiikista tai keräsivät oman lapsuutensa tai nuoruutensa musiikkia. Yhä tänä päivänä lähes kaikki gramofonilevyjen keräilijät keräävät suomalaisia levyjä, joko yksinomaan tai pääsääntöisesti.

Savikiekkojen, kuten monen muunkin tavaran keräilijöiden piiri on viime vuosina ikääntynyt ja keräilijöiden rivit ovat harventuneet. Äänitearkiston tiedossa on noin nelisenkymmentä aktiivista, huomattavan kokoelman omistavaa keräilijää. Verrattuna vaikkapa vinyylilevyjen kerääjiin määrä on pieni.

Viime vuosina on tilanne savikiekkojen osalta muuttunut monella tavalla. Eniten on muuttunut levyjen tarjonta: nettihuutokaupat tarjoavat satoja levyjä ostettavaksi, ja sivustoilta on myös mahdollista tarkistaa levyjen yleistä hintatasoa. Myös kivijalkakauppoihin ja levymessuille savikiekkoja on alkanut ilmaantua viime vuosina enenevässä määrin.

Kauppaan on vaikuttanut se, että viime vuosien aikana on säännöllisesti tullut myyntiin keräilijöiden jäämistöjä. Tämä on vaikuttanut paitsi levyjen saatavuuteen, myös niiden hintatasoon. Levyjä näkee aikaisempaa enemmän ja niiden hinnat ovat yleisesti jonkin verran laskeneet.

Kehitys on vaikuttanut myös kysymykseen levyjen harvinaisuudesta. Aikaisemmin harvinaisina pidettyjä levyjä on viime vuosina tullut vastaan paitsi aikaisempaa enemmän, myös aivan priimakuntoisina.

Savikiekkojen keräilyssä on ollut myös vähemmän vakavaa harrastamista vuosien saatossa. Joskus 1990-luvulla tuli muotiin hankkia kesämökille grammari ja siihen levyjä: tässä auttoivat mm. tuolloin entisestä Neuvostoliitosta tuodut gramfonit. Näitä kesämökin grammareita varten tuotiin mm. Ruotsista kymmeniätuhansia levyjä 2000-luvun alussa.

Kotimaiset savikiekkot ovat olleet aina kerättyjä ja tämä näkyy myös levyjen hinnoittelussa: (vuoden 2020 hintoina) ulkomaiset levyt ovat

muutamana euron hintaisia, hyväkuntoisten suomalaisten levyjen hinnoittelun lähtiessä usein viidestä eurosta.

Levyjen arvo riippuu niiden kunnosta

Mikä levy sitten on arvokas? Jonkinlaista osviittaa antaa vaikkapa katsaus nettihuutokauppoihin. Suomalaisen savikiekkolevyn hinta näyttäisi siellä olevan alle kymmenen euroa: varmimmin levy menee kaupaksi, jos se on noin viiden euron hintainen.

Vain ehjä, melko soittamaton levy on jonkin arvoinen. Vaikka savikiekkon reunasta puuttuisi pala siten, ettei se haittaa levyn soittamista, on levy silti rikki ja käytännössä arvoton. Haljennut levy on aina käytännössä pilalla.

Mitä huonokuntoisempi levy on, sitä edullisempi sen tulisi olla, mahdollisesta "harvinaisuudesta" tai muusta erikoisuudesta huolimatta.

Mistä sitten tietää, että levy on rikki? Usein silmämääräinen havainnointi riittää: halkinainen tai sellainen levy, jonka urissa on pahoja naarmuja, kuoppia tai viiltoja urasta toiseen, on usein sekin soittokelvoton.

Joskus levy on siten halki, ettei sitä silmämääräisesti välttämättä huomaa: vasta soittaessa levy napsahtelee ja rikkoo neulan. Helpoin tapa tarkistaa levy on asettaa levy käteen siten, että pitää levyä kädessä kämmenellä, mutta ilmassa siten, että keskisormi on keskiöreiässä. Kun levyä lyö kevyesti toisen käden sormella reunan, levy "soi" samalla tavalla kuin ehjä posliiniastia tai kristallilasi kynällä kilisteltäessä: jos levy resonoi, se on halki.

Mistä sitten näkee, onko levy "soittamaton" tai "uuden veroinen"? Yleensä hyväkuntoinen levy on peilinkirkas, pinta on ehjä, naarmuton eikä urissa ole väri vaihteluja. Jos levymassa on kauttaaltaan mattainen tai harmaa, levy on joko kulunut soitossa tai sitä on säilytetty huonosti, esimerkiksi paikassa, jossa vaihteleva lämpötila on päässyt vaikuttamaan levymassaan. Kaikki tämä vaikuttaa levyn toistoääneen.

Jos levyn urassa on harmaita kohtia, se tarkoittaa, että levy on kulunut eikä siis enää parhaassa mahdollisessa kunnossa. Kuopat, naarmut ja halkeamat vähentävät levyn arvoa. Joskus levy voi olla myös vääntynyt: kun levyn asettaa pöydälle, sen pitäisi asettua tasaisesti pöytää vasten. Jos levyn reuna on ilmassa tai se on etikettikohdasta kohollaan, on levy vääntynyt. Tällaisen levyn korjaaminen on usein melko hankalaa.

Kulunut tai jopa aavistuksen verran vääntynyt savikiekkolevy ei ole sinänsä arvoton: jotkut ostavat levyjä kesämökin grammariin, jolloin levyn kunto ei ole ensisijainen seikka. Hinnassa levyn kunto on tietenkin aina huomioitava ja kunto on aina ensisijainen seikka levyn arvoa mitattaessa.

Vaikka rahallista arvoa ei levyllä olisi, huonokuntoisetkin levyt kannattaa viedä kierrätyskeskukseen tai lahjoittaa hyväntekeväisyyskirpparille ennemmin kun heittää roskikseen, sillä niistäkin levyistä saattaa olla jollekin vielä iloa. Heikkokuntoinenkin levy on palanen omaa kulttuurihistoriaamme.

Mitä gramofonilevy voi maksaa?

Hinta hyväkuntoiselle, kotimaiselle gramofonilevylle vaihtelee siis viiden ja kymmenen euron välillä.

Ulkomaalaiset levyt ovat poikkeuksetta tätä halvempia. Joskus näkee levyjä myytävän nipussa: tällöin ns. läpihinta ei voi olla yksittäisten levyjen hintaa korkeampi, pikemminkin periaate ”mitä enemmän, sitä edullisemmin” pitäisi päteä tässäkin kaupassa.

Hinta muodostuu ”livekaupassa” usein kaupantekohetkellä, joten ostajan on hyvä välttää korkealta tuntuvia hintoja, ellei todella tiedä, mitä on ostamassa.

Nettihuutokaupoissa levyn lähtöhinta voi joskus olla edellä mainittua korkeampi, mutta usein se johtuu siitä, ettei myyjä tiedä tai välitä yleisestä hintatasosta.

Nettikaupoissa on usein myös riski ostaa kalliilla huonokuntoinen levy, koska ostaja ei voi tarkistaa levyn kuntoa eikä osa myyjistäkään osaa tai pysty sitä tekemään.

Nettikaupasta ostettaessa pitää tietää levyjen yleisyydestä: tiedon tosin saavuttaa lähinnä kiertämällä kauppoja ja kirpputoreja. Vuosia sitten eräs myyjä tarjosi netissä ostettavaksi His Masters Voice -merkkistä Miliza Korjuksen laulamaa levyä ”Warum” hurjaan 80 euron hintaan. Kyseinen levy oli 1950-luvulla Suomessa painettu uusintapainos vuonna 1935 levytetystä esityksestä, ja se on eräs yleisimpiä edelleen saatavissa olevia savikiekkolevyjä. Se ei siis ole 80 euron, vaan lähinnä 80 sentin hintainen levy. Levy ei mennyt kaupaksi, koska levyistä kiinnostuneilla netin selaajilla oli käsitys levyn yleisyydestä.

Nettihuutokaupoissa kannattaa myös katsoa sitä, milloin tuote on laitettu myytäväksi. Jos tuote roikkuu viikosta toiseen nettikaupassa, se tarkoittaa, ettei hinta ole kohdallaan.

Hurjatkaan hintakilpailut eivät automaattisesti osoita, että jollakin tietyllä levyllä olisi valtavasti arvoa tai että se olisi harvinainen. Hintakilpailut kertovat usein enemmän levyä huutavista keräilijöistä kuin itse levystä.

Mitkä levyt sitten ovat harvinaisia?

Tämä kysymys on jo monimutkaisempi, mutta siihenkin voi antaa yleisiä suuntaviivoja.

Aikanaan kerättiin paljon ennen toista maailmansotaa tehtyjä kotimaisia levyjä. Ne ovat edelleen kysytyjä.

Toisen maailmansodan jälkeen painettujen levyjen painokset ovat kaksinkoita jopa kolminkertaisia ennen toista maailmansotaa painettuihin levyihin verrattuna: tosin suosituimpia kotimaisia levyjä on kuitenkin jo ennen toista maailmansotaa painettu kymmeniä tuhansia kappaleita. Monet Georg Malmsténin, Eugen Malmsténin, Matti Jurvan tai Viljo Vesterisen levyt 1930-luvulta ovat melko yleisiä edelleen.

Hyvä muistisääntö on se, että jos tiedät levyssä olevan kappaleen tai jopa esityksen (vaikkapa Georg Malmstenin Mikki Hiiri merihädässä, Matti Jurvan Savonmuan Hilima, Annikki Tähden Kuningaskobra tai Olavi Virran ja Metro-tyttöjen La Cumparsita), on kyseessä varmasti melko yleinen levy. Tällaista levyä on myyty useina painoksina kymmeniä tuhansia kappaleita, ja monista 1930-luvun suosikkilevyistä on tehty 1950-luvulla uusintapainoksia.

Joskus jo levymerkki kertoo levystä riittävästi: Jos sinulla on käsissäsi Rytmi,- Decca,- Triola,- tai Scandia -merkkinen levy, kyseessä on tavallinen levy, sillä nämä olivat yleisimmät 1950-luvulla ilmestyneet levymerkit. Näitä levyjä on liikkeellä paljon.

Ns. akustisen kauden äänilevyjä, eli ennen vuotta 1925 tehtyjä levyjä on rajallisesti liikkeellä, mutta toisaalta näiden levyjen keräilijöiden piirit ovat myös melko pieniä. Tällaisten levyjen osalta kannattaa ottaa yhteyttä Suomen Äänitearkistoon, joka voi tarvittaessa neuvoa niitä koskevissa kysymyksissä.

Jos levyn etikettitiedot ovat jollakin muulla kielellä kuin suomeksi, on yleensä kyse ulkomaalaisesta levystä. Ulkolaisista levyistä kerätään usein lähinnä jonkin musiikkigenren (esim. jazz, rock) levyjä.

Kaikkein vähäisin kiinnostus on jatkuvasti ollut klassisen musiikin savikiekkoihin, joita on liikkeellä paljon. Ne ovat myös poikkeuksetta yleensä melko hyväkuntoisia.

On myös yleisiä virheellisiä käsityksiä: tavallisin on se, että mitä vanhempi levy, sitä harvinaisempi ja arvokkaampi se on. Näin ei ole, sillä hyvinkin vanhoissa levyissä, jopa akustisissa, on yleisiä levyjä.

Usein luullaan, että esimerkiksi Olavi Virran levyt olisivat jotenkin erityisen harvinaisia. Näin ei ole. Virran kaikki levytykset on julkaistu CD:llä ja erilaiset kokoelmajulkaisut ovat osaltaan laskeneet Virran savikiekkojen arvoa keräilijöiden silmissä – sen lisäksi, että niistä pääosa on ilmestynyt aikanaan valtavina painoksina.

Kaikki ”tosi vanhat” levyt eivät ole myöskään harvinaisia. Vuonna 1929 maassamme myytiin yli miljoona äänilevyä. Tuolloin myytyjä amerikansuomalaisia levyjä (Leo Kaupin, Hiski Salomaan, Hannes Saaren tai haitaristi Willy Larsenin) levyjä on edelleen melko helposti saatavissa jopa lähes soittamattomina.

Myös tuolta ajalta olevat suomalaiset levyt, Ture Aran/Topi Aaltosen laulammat Emma, Villiruusu ja Asfalttikukka ovat yleisiä. Monista levyistä, esimerkiksi Hiski Salomaan Lännen lokarista ja Ture Aran Emmasta, on useiden aikalaispainosten lisäksi olemassa 1950-luvulla tehtyjä uusintapainoksia.

Tietoja yksittäisistä levyistä löydät Suomen Äänitearkiston julkaisemasta Rainer Strömmerin Suomalaisten 78 kierroksen äänilevyjen luettelosta 1901-1961 (SÄA 2012), jonka PDF on ladattavissa Fennon sivulta.

Luettelo voit tilata kirjana Suomen Musiikkiarkistosta.

Suomen Äänitearkisto neuvoo ja opastaa myös gramofonilevyihin liittyvissä kysymyksissä. Arkisto ottaa myös vastaan lahjoituksia ja voi tehdä inventointeja ja arviointeja kokoelmista.

Suomen Äänitearkisto ry

Puheenjohtaja Marko Tikka, marko.tikka@tuni.fi

Sihteeri Mikko Mattlar, mikko@mikkomattlar.net